

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО ПРИ ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИНАХ

*Готра Г.Ю.
Студентка юридичного факультету
ДВНЗ «УжНУ»*

Анотація. Стаття присвячена дослідженню кримінальної відповідальності за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах. Досліджуються особливості складу умисного вбивства. Визначаються специфічні риси кваліфікованих складів умисного вбивства.

Ключові слова: умисне вбивство, кримінальна відповідальність, обтяжуючі обставини, кваліфікація, склад злочину.

Annotation. The article investigates criminal liability for murder under aggravating circumstances. We study the characteristics of murder. Identify specific features of skilled intended murder.

Keywords: murder, criminal responsibility, aggravating circumstances, qualification of the crime.

Постановка проблеми. Конституцією України закріплене невід'ємне право на життя людини, ніхто не може свавільно позбавити її життя. Саме тому, охорона життя людини – є найважливішим завданням кримінального права та процесу. Серед злочинів проти особи, умисне вбивство є найбільш небезпечним для життя та здоров'я людини. Однак на практиці часто виникають проблеми з правильною кваліфікацією даного діяння, а також відповідним рівнем відповідальності за нього. Особливо сильно це торкається саме кваліфікованих складів умисного вбивства. Тому більш детальне дослідження складу умисного вбивства, а також специфіки його при наявності кожної з передбачених КК України обтяжуючих обставин, є надзвичайно актуальним.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми кримінальної відповідальності за умисне вбивство, окремі його різновиди розглядаються в працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема, Ю.В. Бауліна, В.О. Глушкова, О.В. Гороховської, В.К. Грищука, В.Т. Дзюби, М.Й. Коржанського, М.П. Короленка, О.П. Литвина, В.М. Мамчура, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, Л.А. Остапенко, О.І. Перепелиці, В.В. Сташиса, С.Д. Шапченка, С.С. Яценка. Значну увагу розробці даної проблематики приділяють і російські вчені, серед яких Л.А. Андреева, М.К. Аніянц, С.В. Бородін, М.І. Загородніков, О.С. Капінус, Т.В. Кондрашова, А.А. Піонтковський, Е.Ф. Побігайло, О.М. Попов, М.Д. Шаргородський та інших.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 115 Кримінального Кодексу України, умисне вбивство – це умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. В частині 2 даної статті міститься перелік з чотирнадцяти кваліфікуючих ознак умисного вбивства, до яких чинний Кримінальний Кодекс України відносить умисне вбивство: 1) двох або більше осіб; 2) малолітньої

дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 3) заручника або викраденої людини; 4) вчинене з особливою жорстокістю; 5) вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб; 6) з корисливих мотивів; 7) з хуліганських мотивів; 8) особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку; 9) з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення; 10) поєднане із згвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом; 11) вчинене на замовлення; 12) вчинене за попередньою змовою групою осіб; 13) вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, а також умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ст. 116-118 КК України); 14) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Кваліфікація умисного вбивства з обтяжуючими обставинами здійснюється шляхом визначення та аналізу чотирьох елементів складу злочину, тобто його об'єкту, суб'єкту, об'єктивної і суб'єктивної сторони. Слід відмітити, що не дивлячись на різнорідну природу даних чотирьох елементів, на практиці відокремити їх досить важко, оскільки зазвичай вони є дуже взаємозалежними та впливають один з одного.

Початкову основу кваліфікації будь-якого з кваліфікованих складів вбивства становить визначення його об'єкту. Родовим об'єктом будь-якого умисного вбивства є життя та здоров'я особи, безпосереднім – життя людини. Для правильної кваліфікації умисного вбивства, а також кваліфікованого складу даного злочину, важливо встановити правильний момент початку та закінчення життя людини, тобто її смерть.

Так, в Наказі МОЗ України «Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених» від 29.03.2006р. Згідно п.1.2. даної інструкції, під народженням людини розуміють повне вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання, вилучення (незалежно від тривалості вагітності, від того, чи перерізана пуповина і чи відшарувалась плацента) дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів».

[3]

Щодо моменту закінчення життя людини, Коментар до Кримінального Кодексу України пояснює, що кінцевим моментом життя визнається настання фізіологічної смерті, коли внаслідок повної зупинки серця і припинення постачання клітинам кисню відбувається незворотний процес розпаду клітин центральної нервової системи і смерть мозку.

При наявності обтяжуючих обставин, об'єкт умисного вбивства в деяких з окремих кваліфікованих його складів, відрізняється певними специфічними рисами, які впливають, здебільшого, з особливостей потерпілого від даного злочину. Наприклад, вбивство двох або більше осіб, жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, малолітньої дитини, заручника, особи чи

її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку. Слід окремо зупинитися на умисному вбивстві, поєднаному з згвалтуванням. В такому випадку, об'єктом виступає не лише життя людини, а ще й її здоров'я, статевая свобода та статевая недоторканність.

Щодо об'єктивної сторони умисного вбивства, то для кваліфікації злочину важливими є лише обов'язкові ознаки. Однак, при встановленні наявності кваліфікуючих ознак, саме факультативні ознаки можуть мати визначальне значення.

Так, наприклад, час та місце вчинення злочину мають значення для кваліфікації умисного вбивства двох або більше осіб. Спосіб вчинення умисного вбивства є невід'ємною кваліфікуючою ознакою умисного вбивства, оскільки вбивство з особливою жорстокістю або способом, небезпечним для життя багатьох утворюють види умисного вбивства з обтяжуючими ознаками.

Досліджуючи проблеми слідчої та судової практики щодо вбивства, вчиненого способом, небезпечним для життя багатьох осіб (п. 5 ч. 2 ст. 115 КК), на підставі практичної діяльності впливають наступні висновки: 1) такий злочин має місце тоді, коли винний, умисно позбавляючи життя потерпілого, усвідомлював, що застосовує реальний і об'єктивний спосіб вбивства, небезпечний для життя не тільки однієї людини; 2) при цьому безпека для життя інших людей має бути реальною; 3) винний акцентує увагу не тільки на наслідках (смерть певної особи), а й на самій можливості заподіяння смерті іншим особам; 4) заподіяння шкоди здоров'ю інших осіб під час цього вбивства додаткової кваліфікації за сукупністю вбивства і заподіяння шкоди здоров'ю не потребує; 5) позбавлення життя кількох осіб в цих випадках слід кваліфікувати за п. 5 і п. 1 ч. 2 ст. 115 КК; 6) якщо, вчиняючи цей різновид вбивства винний заподіяв з необережності тяжкі тілесні ушкодження внаслідок відхилення дій, їх не варто кваліфікувати самостійно.

Суб'єктом умисного вбивства при обтяжуючих обставинах виступає фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років і яка характеризується специфічними психологічними та психіатричними ознаками: агресивністю та насильницькою мотивацією.

На кваліфікацію умисного вбивства з обтяжуючими обставинами впливають соціально-демографічні ознаки вбивці, а саме спеціальний вік – 14 років. Рід занять, освіта, стать, місце проживання та соціальний статус значення не мають.

Якщо розглядати особу, що вчинила умисне вбивство з обтяжуючими обставинами, за типологією, то ця особа є особливо небезпечною, насильницькою, криміногенного типу, негативної спрямованості (професійний і звичний тип). Такі аспекти типології як, ситуаційні, нестійкого, необережного чи випадкового типу злочинці не можуть бути застосовані щодо суб'єкта вбивства з обтяжуючими обставинами, бо умисне вбивство – це усвідомлення особою суспільно-небезпечного характеру свого діяння, передбачення його суспільно-небезпечних наслідків (смерті потерпілого) і бажання їх настання. [4, с. 97]

Вбивства з обтяжуючими обставинами з суб'єктивної сторони характеризуються умисною формою вини, мотивом і метою злочину. Всі кваліфіковані склади даного злочину можуть вчинятися як з прямим так і з непрямым умислом.

Так, наявність у вбивці корисливих мотивів породжує обтяжуючу обставину, передбачену п.6. статті 115 КК України. Суб'єкт злочину, скоюючи вбивство, хоче отримати в результаті своїх дій якоїсь матеріальної вигоди. Тому, в такому випадку вбивця завжди діє з прямим умислом, при чому умисел заволодіння чужим майном або правом на таке майно виникає ще до умислу вчинити заради цього вбивство. Для застосування п. 6 ч. 2 ст. 115 КК не має значення, чи заволодів винний майном на яке розраховував після вбивства потерпілого, чи ні.

Умисне вбивство з хуліганських мотивів має місце тоді, коли воно виявляється наслідком хуліганських дій. Умисне вбивство з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення (п. 9 ч. 2 ст. 115) має місце за наявності в діях винної особи, спрямованих на позбавлення життя іншої особи, зазначеної мети. При цьому для наявності складу даного злочину не має значення, намагався приховати винний закінчений злочин, готування до злочину чи замах на злочин. [6, с. 534]

Особливостями характеризується вчинення умисного вбивства на замовлення. Це пояснюється тим, що в даному випадку має місце наявність певної угоди про вбивство між виконавцем або замовником, або ж замовлення може носити характер наказу чи вказівки з боку останнього. В такому разі вбивство може вчинюватися з метою отримання винагороди за нього або якоїсь іншої вигоди.

Відповідальність за п. 11 ч. 2 ст. 115 КК настає лише у випадках, коли замовляється саме умисне вбивство особи, а не якийсь інший насильницький злочин щодо неї. Якщо замовник доручив заподіяти потерпілому тілесні ушкодження, а виконавець умисно вбив потерпілого, замовник несе відповідальність за співучасть у тому злочині, який він організував чи до вчинення якого схилив виконавця, а останній — за той злочин, який він фактично вчинив. [5, с. 98]

Особливістю умисного вбивства за попередньою змовою групою осіб являється якісна його ознака - наявність попередньої змови між суб'єктами про вчинення відповідного злочину. В такому випадку умисне вбивство кваліфікується на п.12 ч. 2 ст. 115. Слід відмітити, що до відповідальності притягується не лише безпосередній виконавець злочину, а й всі інші особи, з яким він перебував у змові та які своїми діями сприяли вчиненню такого діяння.

Умисне вбивство, вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості являє собою кваліфікований склад умисного вбивства, опираючись на таку ознаку суб'єктивної сторони як мотив. В даному випадку, суб'єкт злочину обирає жертву та скоює вбивство через негативне ставлення до людини через її релігійні погляди, расу, колір шкіри чи національність.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — К. : Преса України, 2009. — 80 с.
2. Кримінальний Кодекс України : Кодекс, [Електронний ресурс] / Верховна рада України, Відомості ВРУ, - 2001р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених : Наказ, інструкція від 29.03.2006 № 179 / МОЗ України, Офіційний вісник України, 2006р. - №15. – Стор. 351, стаття 1150.
4. Александров Ю.В. Кримінологія: Курс лекцій / Ю.В. Александров, А.П. Гель, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2002. – 295 с.
5. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Костенко Марина Володимирівна; Нац. юр. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 113 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. 2-е вид., перероб. та доп. - К.: Декор, 2008. - 1428 с.